

SHOCK! 1914... Wat als er morgen oorlog uitbreekt?

Op 4 augustus 1914 trekken Duitse troepen de grens over. België verkeert in shock. Er komt abrupt een einde aan de neutraliteit die sinds 1839 een waarborg was geweest voor het behoud van de vrede.

Het Rijksarchief in België, het CEGESOMA en de Koninklijke Bibliotheek van België reconstrueren in deze tentoonstelling de chaotische weken van de zomer en het najaar van 1914. Dag na dag kan de bezoeker deze traumatische gebeurtenissen opnieuw beleven aan de hand van officiële berichten, de geschreven pers en persoonlijke getuigenissen.

Maar de ambities van de tentoonstelling reiken verder: het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog stuwt de ontluikende media naar een nooit geziene bloei. Welke zijn de informatiekkanalen en hoe betrouwbaar waren ze in 1914? Drie generaties later zijn de snelheid, de vorm en het aanbod van informatie geëxplodeerd. Radio, televisie, internet en sociale media hebben de oorlogsverslaggeving ingrijpend veranderd. Hoe zou er in zulk een mediaomgeving verslag zijn uitgebracht over de gebeurtenissen van 1914 en hoe zou men die hebben ervaren?

Deze thema's geven de tentoonstelling een eigentijdse en universele dimensie die de louter historische invalshoek overstijgt.

Zaal 1: 100 jaar na de Eerste Wereldoorlog / 100 jaar evolutie in de media

‘De meeste gewapende conflicten die de wereld de afgelopen tien decennia heeft gekend, zijn niet voortgevloeid uit koninklijke ambities of ministeriële samenspanning, maar uit de opruiing van de publieke opinie, die via de pers en het parlement de bestuurlijke macht heeft meegesleept.’

Bernhard von Bülow, maart 1909, voor het Duits parlement.

De eerste zaal is gewijd aan de situatie in de Belgische media bij aanvang van de 20ste eeuw. Een kortfilm met archiefbeelden toont de intense bedrijvigheid van de geschreven pers, die een feitelijk monopolie heeft op de zogenoemde ‘informatie voor de massa’. Ze bevindt zich op dat moment op het hoogtepunt van een gouden tijdperk, dat aanving aan het begin van de jaren 1880. In België verschijnt in die tijd een honderdtal kranten, met daarnaast nog eens zo’n duizend andere periodieke publicaties, zowel algemene als gespecialiseerde. Deze pers van opiniemakers vormt werkelijk een ‘vierde macht’. De Grondwet van februari 1831 die de nieuwe onafhankelijke Staat aannam, garandeert haar een ruime vrijheid. Door de oorlog zal deze situatie plots veranderen.

Zaal 2: De SHOCK van de oorlog

Zaal 2 toont een analyse van de vele *shocks* die de Belgische bevolking meemaakte tijdens de zomer van 1914.

In België, een klein landje dat meent dat zijn neutraliteit het beschermt zoals een talisman zou doen, komt de oorlog als een vreselijke schok.

Het Duitse ultimatum wordt gezien als verraad vanwege de grote broer en leidt tot heel wat beroering. De Duitse keizer Willem II, neef van koning Albert I en borg voor neutraliteit, beschouwt die neutraliteit voortaan nog slechts als een 'vodje papier'. Het geloof in verdragen wordt op vreselijke wijze aan het wankelen gebracht.

De realiteit van de moderne oorlog, waarin België tegen zijn wil wordt meegesleurd, geeft vervolgens aanleiding tot een reeks andere schokken. Sinds de Slag bij Waterloo had ons land geen oorlog meer gekend. In het bloedvergieten maakt België kennis met de vuurkracht van de vijand en de terugkeer van terreur: de burgerbevolking en het eeuwenoude culturele erfgoed in steden als Leuven, Mechelen, Dinant, Andenne ... zijn de onverwachte doelwitten van wat een totaaloorlog is geworden. 5.500 burgerdoden, verwoeste en geplunderde steden. Anderhalf miljoen Belgen, goed voor één vijfde van de totale bevolking, slaat op de vlucht en zoekt een veilig onderkomen in Frankrijk, Engeland en Nederland. Uit het relaas van deze gebeurtenissen blijkt dat niet alleen België maar de hele wereld in shock verkeert: er wordt verwezen naar de strijd van David tegen Goliath, men heeft het over de terugkeer van het barbarendom ... *Poor little Belgium*.

Zaal 3: Hoe beleefde de bevolking deze vele schokken? Luik, Brussel en Antwerpen ten oorlog

Hoe reageerde de bevolking van deze drie steden, waar de situatie telkens anders is (nabijheid van de vijandelijkheden, open stad, beleg) en die al snel van elkaar worden afgesneden, op de schok als gevolg van de oorlog? In deze derde zaal nodigen doordringende getuigenissen de bezoeker uit om de eerste weken van oorlog en bezetting opnieuw van dag tot dag te beleven.

Na het enthousiasme van de eerste dagen ontstaat er beetje bij beetje een klimaat van angst en onzekerheid. Een minderheid laat zich opzwepen door een opgeklopt patriotisme in de pers en keert zich tegen de Duitse bevolking in België. Men ziet overal spionnen. Bij gebrek aan betrouwbare informatie stellen de mensen zich vele vragen die geen antwoord krijgen. Wanneer zal het grote gevecht plaatsvinden? Wat gebeurt er met onze soldaten? Waar zijn onze bondgenoten?

Zaal 4: Welke rol speelde de pers?

In zaal 4 ligt de nadruk op de situatie in de media tijdens de eerste oorlogsweken en op de invloed die zij hebben op de publieke opinie.

Als gevolg van de Duitse invasie op 4 augustus kwijnt het land stilaan weg en valt het stil. Het uitbreken van de oorlog heeft onmiddellijk gevolgen voor de kwaliteit van de informatie. Voor de oorlogvoerende partijen is informatie een gevoelig wapen.

Aanvankelijk censureert de Belgische overheid de nationale pers om strategische redenen.

Later en naarmate een steeds groter deel van het grondgebied wordt bezet, sluiten de meeste redacties hun deuren om zich niet te moeten schikken naar de censuur van de vijand. De bezetter legt zijn eigen kranten op en probeert een lokale pers op gang te brengen die wordt gecensureerd en die bezetter welgezend is. In een tegenbeweging circuleren er in het geheim kranten die afkomstig zijn uit nog onbezette steden of uit het buitenland. Mondelinge informatie wint steeds meer terrein. Valse en tegenstrijdige nieuwsberichten nemen bezit van de publieke ruimte en zorgen ervoor dat vele Belgen ten prooi zijn aan elkaar afwisselende gevoelens van hoop en ontmoediging.

Zaal 5: Wat als er morgen oorlog uitbreekt?

Sinds 1914 is het medialandschap sterk geëvolueerd. De geschreven pers heeft haar monopoliepositie moeten afstaan en plaatsmaken voor de radio, de televisie en de nieuwe media die als gevolg van de digitale revolutie zijn verschenen. De manier waarop informatie wordt verspreid en beleefd, kent een nieuwe dimensie.

We illustreren deze evolutie in dit deel van de tentoonstelling aan de hand van vier markante *shocks* die ook emblematisch zijn voor de evolutie die de media hebben ondergaan. We sluiten dit parcours af met de informatie van vandaag – pluriform, direct en bijna individueel, meer bepaald via de sociale netwerken. Deze selectie steunt geenszins op het belang of de omvang van de schokken die mensen wereldwijd hebben beleefd, wel gaat het om een subjectieve – en dus moeilijke – keuze van gebeurtenissen die verband houden met de evoluties in de media.

Net als de hedendaagse media is deze zone interactief. U kunt er dus zelf uw belevenissen en uw mening met anderen delen ...